VOL. 65 STUDIA POLITOLOGICZNE
DOI: 10.33896/SPolit.2022.65.10

Łukasz Łotocki, Krzysztof Mikiński***

Sfery zgody i konfliktu w polskim dyskursie politycznym wokół strategii walki z pandemią COVID-19

Spheres of consensus and conflict in the Polish political discourse around the strategy for combating the COVID-19 pandemic

Słowa kluczowe: *dyskurs polityczny, debata publiczna, analiza dyskursu, konflikt polityczny, konsensus polityczny, sytuacja kryzysowa, pandemia COVID-19*

Keywords: *political discourse, public debate, discourse analysis, political conflict, political consensus, crisis situation, COVID-19 pandemic*

Abstrakt: *Artykuł zawiera analizę sfer zgody i konfliktu w dyskursie politycznym wokół strategii walki z pandemią COVID-19 w Polsce w okresie od lutego 2020 roku do maja 2022 roku. W pracy wyodrębniono dominujące toposy obecne w dyskursie politycznym na omawiany temat. Szczególną uwagę poświęcono dyskursowi wokół takich zagadnień, jak definicja sytuacji początkowej, wprowadzanie obostrzeń i ograniczeń, polityka państwa w zakresie szczepień przeciw COVID-19. Z analizy wynika, że główne linie podziałów w dyskursie politycznym związanym z COVID-19 stały się mniej zależne od generalnej polaryzacji obecnej na polskiej scenie politycznej. Wielokrotnie główna partia rządząca i główna partia opozycyjna nie różniły się w poglądach, co do przyjętych założeń strategicznych dotyczących walki z pandemią. Wśród partii obecnych w parlamencie, główna linia podziału przebiegała między politykami Koła Poselskiego Konfederacji a politykami należącymi do pozostałych obozów politycznych.*

* ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-3849-9428. Dr hab., kierownik Katedry Polityki Społecznej na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. E-mail: l.lotocki@uw.edu.pl.

** ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4803-8991. Pracuje w Mondelez International. E-mail: K.mikinski@gmail.com.

Abstract: *The paper analyses the spheres of agreement and conflict in the political discourse around the strategy of combating the COVID-19 pandemic in Poland between February 2020 and May 2022. The paper identifies the dominant topoi present in the political discourse on the discussed topic. Particular attention was paid to the discourse around such issues as the definition of the initial situation, the introduction of restrictions and limitations, state policy on vaccination against COVID-19. The analysis shows that the main dividing lines in the political discourse related to COVID-19 have become less dependent on the general polarisation present on the Polish political scene. On many occasions, the main ruling party and the main opposition party did not differ in their views on the strategic assumptions adopted to fight the pandemic. Among the parties present in the parliament, the main dividing line was between politicians from the Confederation's parliamentary group and those from the other groups.*

Wprowadzenie – zakres analizy i pytania badawcze

Wybuch pandemii wirusa COVID-19 pod koniec 2019 roku miał dominujący wpływ na sytuację na świecie w kolejnych latach. Skutki ekonomiczne, społeczne i polityczne pandemii w latach 2019–2022 były widoczne niemal w każdej sferze życia ludzi, w tym w sferze życia publicznego. Na początku pandemii informacje związane z rozprzestrzenianiem się wirusa w Chinach były podawane w mediach jako ciekawostka, jednak z czasem, kiedy pandemia dotarła do Europy i Stanów Zjednoczonych, temat ten zdominował całkowicie dyskurs polityczny niemal na całym świecie, w tym w Polsce.

Między styczniem 2020 roku a majem 2022 roku można wyróżnić przynajmniej dziesięć wydarzeń, które najsilniej warunkowały dyskurs polityczny w Polsce w badanym okresie, tj.:

1. przekazanie przez Światową Organizacje Zdrowia (WHO) 9 stycznia 2020 roku informacji, że w chińskim Wuhan występuje tajemnicze zapalenie płuc związane z zakażeniem nieznanym dotąd korona wirusem;
2. potwierdzenie pojawienia się wirusa w Europie (pierwszy przypadek we Francji) oraz w Stanach Zjednoczonych;
3. zidentyfikowanie pierwszego przypadku wirusa w Polsce (4 marca 2020 roku w Zielonej Górze);
4. ogłoszenie przez premiera Mateusza Morawieckiego stanu epidemii na terenie kraju (20 marca 2020 roku) oraz rozpoczęcie wprowadzania kolejnych restrykcji, w tym wprowadzenie tzw. *lockdownu*;
5. rozpoczęcie procesu odchodzenia od restrykcji wprowadzonych w okresie wiosennym 2020 roku (pierwsza faza znoszenia restryk-

cji rozpoczęła się 20 kwietnia 2020 roku, jednak dopiero 6 czerwca w znacznym zakresie zniesiono obostrzenia wprowadzone na czas *lockdownu*);

6. początek drugiej fali pandemii po okresie letnim, podczas której liczby przypadków zakażeń i zgonów z powodu choroby przewyższyły te z pierwszej fali; ogłoszenie przez rząd 24 października 2020 roku całego kraju tzw. strefą czerwoną[1];
7. rozpoczęcie pod koniec grudnia 2020 roku procesu szczepień przeciwko COVID-19 (na początku były to szczepienia jedynie osób z grup wysokiego ryzyka);
8. upowszechnienie szczepień, tj. udostępnienie ich od 10 maja 2021 roku wszystkim osobom pełnoletnim, czemu towarzyszył spadek liczby zakażeń związany z okresem wiosenno-letnim i łagodzenie obostrzeń;
9. początek trzeciej fali pandemii – wzrost liczby zakażeń w okresie jesienno-zimowym 2021/2022 związany z pojawieniem się nowego wariantu wirusa Omicron, utrzymujący się do marca 2022 roku, pomimo wzrostu liczby zaszczepionych osób,
10. atak zbrojny Rosji na Ukrainę (24 lutego 2022 roku) powodujący marginalizację tematu pandemii COVID-19 w dyskursie publicznym czemu dodatkowo sprzyjał późniejszy spadek liczby zarejestrowanych zakażeń w okresie wiosenno-letnim zwieńczony zniesieniem stanu epidemii (i większości ograniczeń i restrykcji z nią związanych) i zastąpieniem go stanem zagrożenia epidemicznego od 16 maja 2022 roku.

Na wspomnianych „etapach" w dyskursie politycznym w zróżnicowany sposób podejmowano szereg kwestii szczegółowych związanych ze strategią walki z pandemią COVID-19. Co do niektórych kwestii szczegółowych – w zależności od etapu – panowała zgoda między różnymi środowiskami politycznymi niezależnie od innych podziałów politycznych, a inne sytuowały się w obszarze konfliktu. Nie sposób jest w jednym artykule wymienić wszystkich takich kwestii, stąd niniejszą analizę ograniczono do wąskiego ich zakresu stanowiącego z jednej strony egzemplifikację tytułowych obszarów zgody i konfliktu, a z drugiej – uwzględniającego tematy najintensywniej obecne w dyskursie politycznym i angażujące

[1] 17.10.2020 Rada Ministrów wprowadziła dwustopniowe obszarowe obostrzenia na terenie całej Polski. Strefy żółta i czerwona oznaczały stopień wprowadzanych obostrzeń. Stopień czerwony był wyższym stopniem, w strefach czerwonych obowiązywały wszystkie obostrzenia wprowadzone w strefach żółtych oraz inne nieobowiązujące w żółtych strefach, https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/zolte-i-czerwone-strefy--nowe-obostrzenia-dla-biznesu (03.06.2022).

opinię publiczną. Autorzy artykułu są jednocześnie świadomi, że nie są to wszystkie tematy, które wybijały się na pierwszy plan w tym dyskursie. Niniejszą analizę zdecydowano się więc ograniczyć do analizy sfer zgody i konfliktu odnośnie do takich wątków jak: wstępna definicja sytuacji powodowanej COVID-19, wprowadzanie obostrzeń i ograniczeń, z których najbardziej radykalną był tzw. *lockdown*; wprowadzanie regulacji sanitarnych, polityka państwa w zakresie szczepień przeciw COVID-19. Pominięto więc szereg wątków budzących spory w debacie politycznej dotyczących sposobów radzenia sobie z konsekwencjami obostrzeń, składających się na strategię walki z pandemią. Chodzi tu o takie kwestie, jak np. wsparcie dla przedsiębiorców (tzw. tarcze antykryzysowe), organizacja systemu edukacji czy organizacja systemu ochrony zdrowia. Dyskurs wokół każdego z tych obszarów mógłby stanowić przedmiot oddzielnego opracowania. Nie odnoszono się również do konfliktów szczegółowych związanych z operacyjnymi sposobami realizacji strategii walki z pandemią (np. kontrowersji wokół masowych zakupów maseczek czy respiratorów i in., które pojawiały się w dyskursie politycznym).

Identyfikując sfery zgody i konfliktu w ww. kwestiach uwzględniono wybrane – nazwane umownie – obozy (środowiska) polityczne uczestniczące w dyskursie politycznym i mające swoich przedstawicieli w parlamencie:

1. obóz konserwatywny a zarazem rządzący (Klub Parlamentarny Prawo i Sprawiedliwość, tzw. Zjednoczona Prawica, tj. Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie[2]),
2. obóz liberalny, a zarazem główny opozycyjny (Klub Parlamentarny Koalicja Obywatelska, w tym głównie Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska),
3. obóz lewicowy (Koalicyjny Klub Poselski Lewicy),
4. obóz ludowy (Klub Parlamentarny Koalicja Polska, tj. Polskie Stronnictwa Ludowe i in.),
5. obóz prawicowy, opozycyjny wobec rządu (Koło Poselskie Konfederacja).

Środowiska te w większym lub mniejszym stopniu proponowały różne rozwiązania mające na celu ograniczenie skutków pandemii COVID-19, wyznaczając w ten sposób sfery zgody oraz konfliktu. Pojawiały się również różnice zdań wewnątrz poszczególnych obozów – te jednak zostały w artykule pominięte.

[2] Porozumienie wystąpiło z koalicji rządzącej w sierpniu 2021 roku.

Przystępując do analizy sformułowano następujące główne pytania badawcze:

1. Które rozwiązania dotyczące walki z pandemią można zaliczyć do sfery zgody w dyskursie politycznym?
2. Które rozwiązania dotyczące walki z pandemią można zaliczyć do sfery konfliktu w dyskursie politycznym?
3. W jakim zakresie dyskurs polityczny wokół strategii walki z pandemią COVID-19 odzwierciedlał silną polaryzację sceny politycznej, w której wyróżnić można bieguny konserwatywno-prawicowy i liberalno-lewicowy, a w jakim zakresie stanowił odstępstwo od tych podziałów (tj. np. przebiegał ponad nimi czy niezależnie od nich)?

Podstawy teoretyczne i metoda badania

Dyskurs jest symbolicznym wyrazem myślenia, wiedzy, perspektywy postrzegania świata. Za jego pośrednictwem tworzone, przekazywane i utrwalane są znaczenia, wiedza, poglądy, ideologie, a także stanowiska wobec konkretnych problemów. Kształtuje on również relacje (interakcje) społeczne i polityczne, w tym relacje władzy. Podstawowym narzędziem dyskursu jest język[3]. Dyskurs polityczny to „dyskurs elit symbolicznych na tematy polityczne"[4]. Politykę należy tu rozumieć zarówno w kategoriach *politics* (a więc procesu politycznego, konfliktów między aktorami politycznymi, artykułowania i ścierania się interesów politycznych, funkcjonowania partii politycznych, kształtowania relacji władzy, sposobu organizacji władzy w państwie), jak i *policy* (a więc treści, celów i działań realizowanych przez poszczególne instytucje polityczne, sposobów rozwiązywania konkretnych problemów z poszczególnych obszarów życia, takich jak np. polityka zdrowotna czy – szerzej – polityka przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19)[5]. Jednocześnie warto zauważyć, że w dyskursie politycznym te dwie perspektywy często się przenikają,

[3] Ł. Łotocki, *Kryzys imigracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015–2018,* Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2019, s. 37.

[4] M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski, *Wprowadzenie,* [w:] M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski (red.), *Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 25.

[5] Por. S.J. Rittel, *Komunikacja polityczna. Dyskurs polityczny. Język w przestrzeni politycznej*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2003, s. 109; M. Reisigl, *Analiza retoryki politycznej*, [w:] R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych* (tłumaczenie: D. Przepiórkowska), Oficyna Wydawnicza Łośgraf,

tj. aktorzy polityczni wypowiadając się na tematy związane z *policy* realizują również cele z zakresu *politics*. Jeżeli punktem wyjścia są zagadnienia z zakresu *politics*, związek ten jest już nieco słabszy. Dyskurs polityczny jest przestrzenią ścierania się różnych światopoglądów, ideologii oraz stanowisk. Realizuje się w debacie politycznej rozumianej jako dyskusja (lub zbiór dyskusji) na określony temat. Dyskusja ta ma przy tym charakter publiczny, służy „rozważaniu spornych kwestii ważnych dla ogółu"[6] i jest ukierunkowana na podejmowanie decyzji politycznych[7].

Dyskurs jest bardzo silnie uwarunkowany kontekstem. Na dyskurs polityczny wpływa więc szersza organizacja porządku politycznego w państwie, wydarzenia historyczne, interesy, cele i konflikty polityczne i wreszcie polaryzacja polityczna (w tym niekiedy quasi plemienne relacje swój–obcy) występująca na metapoziomie. W rzeczywistości politycznej nie jest możliwy stan, który Jürgen Habermas nazwał idealną sytuacją komunikacyjną [*eine Ideale Sprechsituation*][8], polegający na tym że „uczestniczący w wymianie argumentów muszą powszechnie zakładać, że (…) struktura ich komunikowania się wyklucza wszelki przymus poza przymusem ze strony lepszego argumentu, a tym samym wyłącza też wszelkie motywacje poza kooperatywnym poszukiwaniem prawdy"[9]. Ponadto publiczny dyskurs polityczny (tzw. dyskurs sceny – *frontstage discourse*[10]) nie musi odzwierciedlać dyskursu kulis (*backstage discourse*[11]) w tym rzeczywistych przekonań, relacji i działań jego aktorów warunkujących procesy decyzyjne. Niemniej jednak, nawet jeżeli dyskurs sceny różni się od dyskursu kulis, to buduje on określony obraz sytuacji w oczach społeczeństwa, kształtuje opinię publiczną jako – nawiązując do J. Habermasa – siłę polityczną i ostatecznie w taki czy inny sposób musi wpływać na podejmowane decyzje polityczne.

Warszawa 2011, s. 153; S. Michalczyk, *Komunikowanie polityczne. Teoretyczne aspekty procesu*, „Śląsk" Wydawnictwo Naukowe, Katowice, 2005, s. 19.

6 A. Kampka, *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2014, s. 178, s. 11.

7 S. Golinowska, Z. Morecka, W. Nieciuński, B. Rysz-Kowalczyk, J. Supińska, T. Żukowski, *Dekada polskiej polityki społecznej. Od przełomu do końca wieku* (praca zbiorowa), Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2000, s. 228–229.

8 J. Habermas, *Teoria działania komunikacyjnego*, Tom I. *Racjonalność działania a racjonalność społeczna* (przełożył A.M. Kaniowski), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 58.

9 Tamże, s. 58–59.

10 R. Wodak, *The Discourse of Politics in Action. Politics as Usual*, Palgrave Macmillan 2009, 2011, s. 9.

11 Tamże.

Istnieje wiele perspektyw analizy dyskursu[12], a jedną z metod tej analizy jest jakościowa (interpretatywna) analiza strategii dyskursywnych. Wśród strategii tych można wymienić m.in. sposoby argumentowania poprzez wskazywanie na ciągi przyczynowo-skutkowe określonych wydarzeń, a także ramowanie (*framing*), inaczej pozycjonowanie – w pewnym uproszczeniu rozumiane jako sprowadzanie debaty na dany temat do określonych wątków, obrazów, ram przewodnich[13]. Nie są to naturalnie wszystkie strategie dyskursywne wymieniane w literaturze przedmiotu, jednak na tych dwóch (traktowanych tu jako wzajemnie przenikających się) koncentruje się niniejsza analiza.

Artykuł został oparty na bieżącym monitoringu debaty politycznej dotyczącej strategii walki z pandemią COVID-19 przyjętej w Polsce oraz na kwerendzie podsumowującej ponad dwuletni dyskurs dotyczący pandemii. Finalnie uwaga badaczy została skoncentrowana na przekazach dyskursywnych towarzyszącym dziesięciu głównym wydarzeniom związanym z pandemią wymienionym wcześniej, przy czym zbiorowość nadawców przekazów ograniczono do przedstawicieli głównych obozów politycznych obecnych w parlamencie (również wymienionych wcześniej), Monitorowano takie przekazy, jak: wypowiedzi polityków w trakcie konferencji prasowych, wypowiedzi dla mediów (audycji radiowych i telewizyjnych, redakcji prasowych), wypowiedzi podczas posiedzeń sejmowych i senackich, oficjalne komunikaty zamieszczane na stronach internetowych partii politycznych, a także wpisy polityków na portalu społecznościowym Twitter.

Rejestrowane przekazy (cytaty) były kodowane według określonego klucza oraz charakteryzowane przez kilka podstawowych zmiennych, takich jak szczegółowy temat wypowiedzi i jej główne przesłanie, nadawca i jego przynależność polityczna, data wypowiedzi, źródło pozyskania cytatu. W ten sposób stworzony został zbiór obserwacji stanowiący bazę analizy.

Przeprowadzony monitoring pozwolił na dedukcyjną identyfikację głównych obszarów zgody i konfliktu na scenie politycznej w tym zakresie. Dobór celowy politycznych przekazów językowych umożliwił z kolei –

[12] Patrz np. M. Czyżewski, M. Otrocki, T. Piekot, J. Stachowiak (red.), *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o., Warszawa 2017; W. Czachur, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2020.

[13] Por. R. Wodak, *The discourse-historical approach*, [w:] R. Wodak, M. Meyer (red.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2001, s. 73.

na poziomie indukcyjnym – wyodrębnienie dominujących toposów obecnych w dyskursie politycznym na omawiany temat, co pozwoliło na nieco bardziej pogłębioną analizę wspomnianych sfer zgody i konfliktu. Topos jest tu rozumiany jako „zbiór powtarzających się wątków przewodnich, tematów, obrazów, motywów, sądów, stylów wyrazu, schematów retorycznych, a przede wszystkim schematów argumentacyjnych"[14], przy czym w analizie skoncentrowano się na wątkach przewodnich i sposobach argumentowania.

Jako podstawowa jednostka analizy (pojedynczy przekaz) zostały przyjęte komunikaty partii politycznych mających przedstawicieli w parlamencie (upowszechniane za pośrednictwem różnych kanałów komunikacji, takich jak strony internetowe czy portale społecznościowe) oraz wypowiedzi polityków reprezentujących partie polityczne obecne w parlamencie (i składające się na wymienione wcześniej obozy polityczne) na temat strategii walki z pandemią.

Określona kwestia została uznana za przynależną do sfery zgody, jeżeli istotna większość środowisk obecnych na mocno spolaryzowanej scenie politycznej – pomimo tej polaryzacji – zgadzała się co do jej meritum. Analogicznie za przynależne do sfery konfliktu uznawano kwestie, w kontekście których dominujące strategie dyskursywne wiązały się z krytyką, a niekiedy również podejmowaniem prób dyskredytacji przedmiotowej lub podmiotowej.

Warto zauważyć, że pandemia COVID-19 w istotny sposób modyfikowała zarówno polski, jak i światowy dyskurs polityczny. W badaniach dyskursu na ten temat zwracano uwagę, że w przekazach politycznych i medialnych dominowała retoryka strachu[15], a także, że czołowi politycy światowi najczęściej posługiwali się w odniesieniu do COVID-19 metaforyką wojenną[16] (wojny z poważnym zagrożeniem). Warto przy tym zaznaczyć, że metafory to w istocie poznawcze ramy postrzegania rzeczywistości. W dyskursie politycznym metafory przyciągają uwagę, wywołują emocje i kształtują określony obraz rzeczywistości w opinii

---

[14] Ł. Łotocki, *Kryzys imigracyjny…*, s. 87.

[15] Patrz np. F. Brzeźniak, *Epidemia strachu i wojenna mobilizacja. Pierwsze miesiące pandemicznego dyskursu publicznego w Polsce*, «Dyskurs i Dialog», 18.03.2021, https://dyskursidialog.org/2021/03/19/epidemia-strachu-i-wojenna-mobilizacja/ (01.05.2022); S. Frach, *Retoryka strachu w czasie pandemii Covid-19. Przypadek Emmanuela Macrona,* «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2021, vol. 70 (2), DOI: 10.15804/athena.2021.70.01, s. 7–19.

[16] Patrz np. tamże; S. Neshkovska, Z. Trajkova, *Coronavirus–inspired Metaphors in Political Discourse*, «THESIS International Research Journal» 2020, vol. 9, nr 2, s. 111–118.

publicznej. Analizowano również związki dyskursu o COVID-19 z zagadnieniem propagandy politycznej, m.in. z uwagi na bezpośredni wpływ omawianych wątków na codziennie doświadczenia odbiorców, emocjonalne pobudzenie odbiorców ułatwiające stosowanie peryferycznych strategii perswazji, masowość problemu, a także tworzenie wrażenia powszechności określonych poglądów i zachowań[17]. Dostrzegano również ponadprzeciętnie dużą przestrzeń dla działań dezinformacyjnych w dyskursie o COVID-19[18]. Te wszystkie kwestie tworzyły kontekst dla debaty o strategiach walki z pandemią. Wydaje się, że debata ta – szczególnie na kolejnych etapach pandemii – toczyła się w warunkach paniki moralnej[19], permanentnej niepewności, bezpośredniego przeżywania sytuacji kryzysowej na poziomie jednostek i masowego oczekiwania na jednoznaczną interpretację sytuacji i wskazanie skutecznych, a zarazem prostych sposobów poradzenia sobie z kryzysem. Takie okoliczności szczególnie sprzyjały kształtowaniu dyskursu, w którym hipotezy funkcjonują na prawach dogmatów[20], a także w którym manifestuje się kategoryczność i wygłasza jednoznaczne sądy o sprawach niejednoznacznych. Tym samym upraszcza i ujednolica się przekaz mimo złożoności spraw, których dotyczy, przyjmuje się strategie konfirmacyjne dla przyjętych hipotez (co wiąże się m.in. z selektywnym i stronniczym dobieraniem argumentów, którym nadaje się pozór obiektywizmu), eliminuje i dyskredytuje się przekazy niezgodne z przyjętym modelem postępowania, a także bezpośrednio lub pośrednio stygmatyzuje się nadawców takich przekazów.

Definicja sytuacji *in statu nascendi*

Na początku badanego okresu, czyli po pojawieniu się informacji o wybuchu epidemii w Chinach, temat pandemii nie zdominował jeszcze dyskursu politycznego. Początkowo głównie obserwowano sytuację w Chinach, a wraz z jej rozwojem oraz wprowadzaniem coraz mocniejszych restrykcji przez rząd chiński, temat stawał się coraz mocniej obecny

[17] M. Bartoszewicz, *Rama interpretacyjna „pandemii COVID-19" a wybrane zasady propagandy politycznej – propozycja zestawienia zakresu użyteczności*, «Acta Politica Polonica» 2020, nr 2 (50), DOI: 10.18276/ap.2020.50-06, s. 65–74.

[18] A. Demczuk, *SARS-CoV-2 i COVID-19. Plotki, dezinformacje i narracje spiskowe w polskim dyskursie publicznym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2021.

[19] Por. S. Frach, *Retoryka strachu…*, s. 8.

[20] Por. P. Mikiewicz, A. Polus, *Lekcje z pandemii. Globalna tragedia wspólnoty*, «Sprawy Międzynarodowe» 2020, t. 73, nr 3, doi 10.35757/sm.2020.73.3.04, s. 28.

w europejskim, w tym w polskim dyskursie publicznym. W tym okresie toposem dominującym na całej scenie politycznej był topos zaciekawienia i obserwowania rozwoju wydarzeń.

Sytuacja zmieniła się w lutym 2020 roku, kiedy wirus był już obecny w państwach sąsiadujących z Polską. Rząd podjął wówczas pierwsze kroki mające na celu przygotowanie Polski na ewentualną epidemię. Dominującym toposem stał się tu topos intensyfikacji działań prewencyjnych. Na początku lutego na konferencji prasowej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, premier Mateusz Morawiecki stwierdził:

> Polskie służby medyczne są bardzo dobrze przygotowane na pojawienie się wirusa w Polsce. Wszystkie działania, wszystkie akcje, które powinny zostać podjęte w takim przypadku zostały podjęte na okoliczność ewentualnego pojawienia się koronawirusa[21].

Premier informował o objęciu obserwacją osób, które mogły mieć kontakt z wirusem, w tym takich, które wróciły z Chin, a także o tym, że w Polsce w dalszym ciągu nie ma przypadków zachorowań na koronawirusa. W tym kontekście pojawił się również topos spokoju, bezpieczeństwa i dobrego przygotowania państwa do obrony przez ewentualną pandemią:

> W Polsce jesteśmy bezpieczni. Chcemy jednak również zminimalizować ewentualne jakiekolwiek możliwości pojawienia się bądź rozprzestrzeniania się tego koronawirusa w Polsce[22].

> Wirus nie dotarł do Polski i choć odnotowaliśmy już wiele takich wypadków w Europie to w Polsce nie odnotowaliśmy żadnego takiego wypadku, przypadku i jesteśmy tu od tej strony bezpieczni. Polskie służby medyczne, to chcę z całą mocą podkreślić, są bardzo dobrze przygotowane. Przygotowane na pojawienie się koranawirusa w Polsce, choć jeszcze się on nie pojawił[23].

Główny schemat argumentacyjny obozu rządzącego opierał się więc na wskazywaniu pełnej gotowości i zaangażowania służb państwowych przeciwstawiając je niejako panice światowej, co również skłaniać miało do zachowania społecznego spokoju. Istotną rolę w dyskursie politycznym o przeciwdziałania pandemii na jej początkowym etapie pełnił ówcze-

---

21 Konferencja Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2.02.2020; *Koronawirus z Chin. Premier Mateusz Morawiecki: w Polsce jesteśmy bezpieczni*, https://www.gov.pl/web/premier/premier-eliminujemy-mozliwosci-pojawienia-sie-i-rozprzestrzeniania-koronawirusa-w-polsce (03.06.2022).

22 Tamże.

23 Tamże.

sny minister zdrowia Łukasz Szumowski, który występował nie tylko jako przedstawiciel rządu, ale także jako ekspert, autorytet posiadający wykształcenie i doświadczenie medyczne[24]. Minister zdrowia 26 lutego 2020 roku zapewniał, że Polska jest przygotowana na pandemię:

> Jestem przekonany, że będzie i gdzieś pojawią się ogniska, pacjenci będą trafiali na oddziały zakaźne. Szpitale otrzymały procedury postępowania, uzupełniamy zapasy ochrony osobistej dla szpitali. Jest to wirus, który nie jest obarczony wysokim ryzykiem śmierci[25].

> Są procedury na lotniskach, procedury w oddziałach zakaźnych. Od trzech tygodni albo nawet dłużej oddziały zakaźne – zgodnie z rozporządzeniem Narodowego Funduszu Zdrowia – przyjmują bez skierowania wszystkie osoby, które wracają z rejonów dużego ryzyka, które mają objawy. Mamy wdrożone testy w laboratoriach, uruchomiamy kolejne sześć laboratoriów[26].

Ugrupowania opozycyjne w tym czasie raczej nie kwestionowały stanowiska rządu. Pojawiały się co najwyżej przekazy o konieczności pełniejszej informacji ze strony rządu, czego przykładami są następujące wypowiedzi polityków Lewicy:

> Koronawirus jest na razie niewielkim problemem dla Polski, ale musimy być przygotowani, że problem zacznie się również w naszym kraju[27].

> Dwa tygodnie temu podczas posiedzenia Komisji Zdrowia mieliśmy okazję porozmawiać z rządem na temat koronawirusa, jednakże od tych dwóch tygodni jako opozycja nie mamy żadnych nowych informacji w tej sprawie. Apelujemy, aby zachować spokój i przestrzegać zaleceń inspekcji sanitarnych i sanepidu,

---

[24] W badaniach zaufania do polityków prowadzonych przez CBOS w marcu 2020 roku, minister Łukasz Szumowski osiągnął trzecie miejsce pod względem odsetka osób deklarujących zaufanie do polityka (46%, co stanowiło wzrost o 27 pkt. proc. w stosunku badania przeprowadzonego w lutym). W szczytowym momencie (maj–czerwiec 2022 roku) zaufanie do tego polityka deklarowało 53% respondentów. Jednocześnie był to polityk, który w marcu 2022 roku osiągnął najwyższą średnią na skali zaufania (od –5 do 5) wśród wszystkich polskich polityków uwzględnionych w badaniu CBOS (1,61); *Zaufanie do polityków w lutym*, Komunikat z badań, Nr 24/2020, CBOS, luty 2020, s. 4; *Marcowy ranking zaufania do polityków*, Komunikat z badań, Nr 41/2020, CBOS, marzec 2020, s. 4, 9; *Zaufanie do polityków na przełomie maja i czerwca*, Komunikat z badań, Nr 69/2020, CBOS, czerwiec 2020, s. 5.

[25] *Szumowski o koronawirusie: Maseczki nie pomagają*, wywiad w RMF24 26.02.2020,https://www.rmf24.pl/tylko-w-rmf24/poranna-rozmowa/news-szumowski-o-koronawirusie-maseczki-nie-pomagaja-80-proc-zach,nId,4347032#crp_state=1 (04.06.2022).

[26] Tamże.

[27] Konferencja prasowa Lewicy, 25.02.2020, Zdzisław Wolski, https://www.youtube.com/watch?v=8pQlxlNuFKQ (10.04.2022).

słuchać i realizować ich komunikaty. Prosimy nie podróżować do Włoch, myć ręce i dbać o higienę, aby ograniczyć możliwość zarażenia tym wirusem. Apelujemy do rządu o wykorzystanie publicznej telewizji i radia do informowania Polaków o tym, jak można uniknąć zarażenia się koronawirusem[28].

Jak więc widać, z jednej strony dość zgodnie na polskiej scenie politycznej starano się nie budować atmosfery strachu i zagrożenia wyciszając emocje (co można zakwalifikować do obszaru zgody), z drugiej – pojawiała się pierwsza krytyka rządu za niewystarczające działania informacyjne.

4 marca 2020 roku, odnotowano pierwszy przypadek zakażenia koronawirusem u pacjenta w Zielonej Górze. Wraz z rozprzestrzenianiem się wirusa, po odnotowaniu pierwszego przypadku zachorowania, 10 marca 2020 roku rząd wprowadził pierwsze restrykcje, które ogłoszono na konferencji prasowej. W pierwszej kolejności ogłoszono odwołanie wszystkich imprez masowych w przestrzeni otwartej dla powyżej 1000 uczestników i powyżej 500 osób dla wydarzeń odbywających się w przestrzeni zamkniętej. Zdecydowano się także na rozszerzenie kontroli sanitarnych na granicach. Zobowiązano uczelnie do przygotowania się do przejścia na tryb nauczania zdalnego oraz poinformowano o możliwości wprowadzenia zajęć całkowicie zdalnych przy rozwoju pandemii[29]. Jednocześnie minister zdrowia zapewniał, że sytuacja jest pod kontrolą, co w dalszym ciągu wpisywało się w topos spokoju, bezpieczeństwa i dobrego przygotowania państwa:

Jesteśmy w o tyle lepszej sytuacji niż inni, że liczba zakażonych pacjentów jest bardzo duża w innych krajach. Jeżeli wprowadzimy odpowiednie działania to możemy ograniczyć rozprzestrzenianie się wirusa[30].

Wprowadzanie obostrzeń i ograniczeń

W następnych dniach rządzący zdecydowali się na przyjęcie kolejnych obostrzeń, takich jak: zamknięcie placówek oświatowych i uczelni wyższych, placówek kultury, w tym muzeów i kin, przywrócenie kontroli

[28] Konferencja prasowa Lewicy, 25.02.2020. Marcelina Zawisza, https://www.youtube.com/watch?v=8pQlxlNuFKQ (10.04.2022).

[29] Konferencja prasowa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z udziałem: Premiera Mateusza Morawieckiego i Ministrów: Jarosława Gowina, Łukasza Szumowskiego, Mariusza Kamińskiego i Dariusza Piontkowskiego, 10.03.2022, https://pis.org.pl/aktualnosci/podjelismy-decyzje-o-odwolaniu-wszystkich-imprez-masowych (04.06.2022).

[30] Konferencja Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 10.03.2020, minister Łukasz Szumowski.

granicznej na okres 10 dni (od 15 marca 2020). Polacy powracający do kraju mieli obowiązek odbyć 2-tygodniową kwarantannę domową. Wprowadzono zakaz zgromadzeń publicznych powyżej 50 osób i ponadto ustalono, że restauracje, bary i kawiarnie mogły prowadzić działalność tylko na wynos i z dostawą. Minister zdrowia podczas konferencji prasowej 13 marca 2020 – posługując się metaforami medycznymi – informował:

> Czasem lek jest gorzki, a operacja może być bolesna, ale prowadzi do poprawy zdrowia i od tego, jak się teraz zachowamy, zależy los nas wszystkich. Nadal mamy szansę, aby te działania, które podejmujemy dały efekt[31].

Topos spokoju, bezpieczeństwa i dobrego przygotowania państwa zaczął być stopniowo wypierany przez topos konieczności dużych poświęceń oraz istotności odpowiedzialności obywateli w walce z pandemią. Premier Morawiecki prosił obywateli o postępowanie zgodne z zasadami *odpowiedzialności i bezpieczeństwa* w celu zatrzymania pandemii.

> Najważniejszym słowem w Polsce jest dziś odpowiedzialność. Chcemy maksymalnie spowolnić możliwość rozprzestrzeniania się koronawirusa. Podjęliśmy decyzję o zamknięciu placówek oświatowych i uczelni wyższych, placówek kultury, w tym muzeów i kin (…) Widzimy, że w innych krajach wirus rozprzestrzenia się niezwykle szybko, że są bardzo ciężkie przypadki. Apeluję o odpowiedzialność za siebie i swoją rodzinę[32].

W okresie wprowadzania pierwszych obostrzeń zdecydowana większość przedstawicieli partii opozycyjnych popierała wprowadzenie obostrzeń, a ponadto kierowała dodatkowe pytania do rządu oraz formułowała propozycje dotyczące walki z pandemią. Na konferencji prasowej 12 marca 2020 roku, przedstawicielka lewicy Marcelina Zawisza m.in. prosiła o zachowanie spokoju oraz poinformowała o uzyskanych odpowiedziach na pytania dotyczące strategii walki z pandemią, jakich udzielił rząd oraz – w koncyliacyjnym tonie – formułowała dodatkowe propozycje dla działań rządu:

> Zasiłki dla osób, które będą się opiekować dziećmi: Lewica złoży wniosek o podwyższenie tego wieku do 16. roku życia; a w przypadku niepełnosprawności dzieci w stopniu umiarkowanym oraz znacznym, o zniesienie ograniczenia

[31] Konferencja Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 13.03.2020, minister Łukasz Szumowski, https://www.portalsamorzadowy.pl/polityka-i-spoleczenstwo/szumowski-nadal-mamy-szanse-na-opanowanie-rozprzestrzeniania-sie-koronawirusa,161177.html (04.06.2022).

[32] Konferencja Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 11.03.2022, premier Mateusz Morawiecki, 04.06.2022, https://pis.org.pl/aktualnosci/chcemy-maksymalnie-spowolnic-rozprzestrzeniania-sie-koronawirusa (04.06.2022).

> wiekowego. Mamy nadzieję, że ponad podziałami ten pomysł przejdzie przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.
>
> Spotkania w świątyniach: do soboty zostanie podjęta informacja przez rząd dotycząca udziału we mszach. Mamy nadzieję, że ta decyzja będzie jednoznaczna, zmierzająca do ograniczenia mszy publicznych i przenoszenia ich do internetu.
>
> Zamknięcie granic naszego kraju: zdaniem Lewicy jest to kwestia całej Unii Europejskiej i to na tym poziomie należy tę sprawę uzgodnić[33].

Wprowadzeniu pierwszych obostrzeń nie sprzeciwiała się także Konfederacja, która zaproponowała pomoc przy zaopatrywaniu osób objętych kwarantanną w niezbędne do życia artykuły[34]. Potencjalnym obszarem konfliktu stało się tu jednak przygotowanie państwa do walki z pandemią. Krzysztof Bosak zwrócił uwagę na brak przygotowania państwa do pandemii z perspektywy ekonomicznej i apelował o wprowadzenie rozwiązań mających na celu utrzymanie stabilności gospodarki:

> (…) Warto też podkreślić że w tej chwili wychodzą wszystkie zaniedbania związane z krótkowzrocznym zarządzaniem zarówno ochroną zdrowia jak i finansami państwa (…) Premier potwierdził nasze przypuszczenia, że wzrost gospodarczy będzie niższy niż prognozowany a wyniki budżetowe będą niższe (…) załamanie w wielu dziedzinach gospodarki szczególnie w usługach, transporcie, zamykanie wszelkiego zbiorowych obiektów, również spowoduje to spowolnienie gospodarcze. Zaapelowaliśmy do rządu o to, żeby przygotować odpowiednie propozycje dla przedsiębiorstw (…)[35].

Z kolei Jakub Kulesza informował o braku testów i zaopatrzenia w szpitalach i apelował o poprawę sytuacji:

> Wiemy o tym, że brakuje testów, że szpitale nie mają odpowiedniego wyposażenia. Nie chcemy tu wytykać błędów, a jedynie przyłączyć się do apelu samych lekarzy, samego personelu systemu ochrony zdrowia. WHO traktuje już Polskę jako kraj transmisji wirusa – ten wirus jest w Polsce[36].

Zaczął więc się pojawiać topos – z początku ostrożnego – podważania przygotowania państwa do walki z pandemią, a także topos konieczności dodatkowych działań ze strony państwa.

---

[33] Konferencja prasowa lewicy, 12.03.2020, Marcelina Zawisza, https://www.youtube.com/watch?v=PRyCUQuo04I&t=9s (10.04.2022).

[34] Konferencja prasowa Krzysztofa Bosaka i Jakuba Kuleszy, 12.03.2020,https://www.youtube.com/watch?v=Yd3EmQzFs8M&t=234s (10.04.2020).

[35] Tamże.

[36] Tamże.

Przedstawiciele Koalicji Obywatelskiej, podobnie jak przedstawiciele pozostałych partii opozycyjnych, zwracali uwagę na aspekt ekonomiczny pandemii, wskazując na to że:

> Dojrzałe państwo musi wziąć odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego przedsiębiorcom i pracownikom, żeby po epidemii Polacy mogli wrócić do normalnego życia i do swoich działalności[37].

15 marca 2022 roku Platforma Obywatelska zaproponowała dziesięć rozwiązań, jakie jej zdaniem rząd powinien wprowadzić w celu walki z pandemią, tj.:

1. minimalne wynagrodzenie dla wszystkich pracowników (niezależnie od formy zatrudnienia);
2. zwolnienie z składek ZUS i podatków firm, które utraciły przychody;
3. zasiłki dla rodziców opiekujących się dziećmi w wieku do 15 lat;
4. możliwość wprowadzenia elastycznego czasu pracy w celu utrzymania miejsc pracy;
5. zrównanie praw wszystkich osób zatrudnionych niezależnie od umowy i formy pracy;
6. tanie linie kredytowe dla małych firm w celu utrzymania ich płynności finansowej;
7. zasiłek chorobowy odpowiadający 100% wynagrodzenia w przypadku choroby lub kwarantanny;
8. państwowe ubezpieczenie dla pracowników szpitali i innych osób podwyższonego ryzyka zakażeniem COVID-19;
9. zapewnienie przez NFZ środków ochrony osobistej dla pracowników szpitali;
10. wprowadzenie obowiązkowych testów dla personelu medycznego i pracowników sanepidu wykonujących czynności podwyższonego ryzyka zarażeniem COVID-19[38].

Pierwszy okres trwania pandemii koncentrował się raczej na obszarze generalnej zgody sceny politycznej co do sposobów postępowania. Różnice zaczęły być widoczne w czasie wprowadzanie pierwszych obostrzeń. W tym zakresie partie opozycyjne zaczęły formułować dodatkowe oczekiwania wobec rządu, a także propozycje rozwiązań. Proces ten przebiegał jednak w sposób relatywnie koncyliacyjny.

---

[37] *Pakiet bezpieczeństwa – działania gospodarcze w związku z koronawirusem*, https://platforma.org/aktualnosci/pakietbezpieczenstwa-dzialania-gospo\darcze-w-zwiazku-z-koronawirusem (12.04.2022).

[38] Tamże.

Po okresie wprowadzania pierwszych obostrzeń i propozycji walki z pandemią nastąpił w Polsce okres wprowadzania kolejnych obostrzeń mających na celu ograniczenie rozprzestrzenianie się wirusa, które w konsekwencji doprowadziły do *lockdownu* w kraju. Stan epidemii na terenie państwa został ogłoszony 20 marca 2020 roku przez premiera Mateusza Morawieckiego. Przekazy dyskursywne wpisywały się w topos rosnącego zagrożenia i konieczności stopniowego wprowadzania coraz bardziej restrykcyjnych obostrzeń. W kolejnych dniach ogłoszono takie restrykcje jak: ograniczenie zgromadzeń do maksymalnie dwóch osób (z wyjątkiem rodzin, zgromadzeń religijnych i miejsc pracy), ograniczenie podróży do niezbędnych (z wyjątkiem związanych z domem i pracą), ograniczenie wychodzenia na zewnątrz do sytuacji niezbędnych, np. zakupy, zakup leków, wizyta u lekarza, spacer z psem, aktywność fizyczna na świeżym powietrzu[39]. Następnie obostrzenia zostały dodatkowo rozszerzone: dzieci poniżej 18. roku życia nie mogły opuszczać domu bez opiekuna; parki, bulwary i plaże były zamknięte, podobnie jak salony fryzjerskie, kosmetyczne, tatuażu i piercingu; hotele mogły działać tylko, jeżeli goście byli poddawani kwarantannie lub byli tam w związku z wykonywaniem pracy zawodowej, np. medycy czy pracownicy budowlani; wprowadzono obowiązek zachowania 2 metrów odległości od siebie, z wyjątkiem opiekunów dzieci poniżej 13. roku życia i niepełnosprawnych. Obostrzenia zostały przedłużone do 26 kwietnia, a 16 kwietnia wprowadzono obowiązek zasłaniania ust i nosa w miejscach publicznych[40].

Partie opozycyjne, z wyjątkiem Konfederacji, zgodziły się z partią rządzącą co do konieczności wprowadzenia obostrzeń, równocześnie proponując coraz to nowsze rozwiązania mające ograniczać skutki pandemii i niwelować problemy obywateli powstałe ze względu na wprowadzenie pandemii. Najbardziej krytycznie do wprowadzonych obostrzeń podchodziła Konfederacja, której przedstawiciele często podkreślali brak konsekwencji i logiki we wprowadzanych rozwiązaniach (topos braku logiki):

> Ostatnie zaostrzenie kwarantanny mija się ze zdrowym rozsądkiem. 17-latka nie można wysłać do sklepu, a małżeństwo musi iść po chodniku z 2 m odstę-

[39] *Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej stanu epidemii*, https://www.gov.pl/web/rpa/rozporzadzenie-ministra-zdrowia-z-dnia-20-marca-2020-r-w-sprawie-ogloszenia-na-obszarze-rzeczypospolitej-polskiej-stanu-epidemii (05.06.2022).

[40] Serwis samorządowy PAP, *Rozporządzenie wprowadzające ograniczenia w przemieszczeniu osób*, https://samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosci/jest-rozporzadzenie-wprowadzajace-ograniczenia-w-przemieszczaniu-sie-osob (05.06.2022).

pem – mimo, że śpią w tym samym łóżku… Setki tysięcy Polaków tracą pracę a rząd wymyśla absurdalne regulacje – nie tędy droga![41].

Po okresie *lockdownu* od 20 kwietnia 2020 na terenie całego państwa rozpoczęto proces luzowania obostrzeń. W ramach pierwszego etapu luzowania obostrzeń zwiększano limit osób w sklepach do 1 osoby/15 m^2 oraz zniesiono ograniczenia przemieszczania się w celach rekreacyjnych. Od 4 maja nastąpiło otwarcie centrów handlowych, bibliotek, muzeów, galerii sztuki, hoteli, placówek rehabilitacji leczniczej oraz otwarcie żłobków i przedszkoli z zastosowaniem zaleceń Głównego Inspektoratu Sanitarnego. Trzeci etap znoszenia obostrzeń – przywrócenie działalności salonów fryzjerskich i kosmetycznych, jak również restauracji, barów i kawiarni z zastosowaniem zaleceń Głównego Inspektoratu Sanitarnego rozpoczął się 18 maja 2020 roku. Od 30 maja zniesiono limity w branży handlowej i gastronomicznej oraz zwiększono limity na weselach do 150 osób. Ostatnie z obowiązujących obostrzeń zostały zniesione 6 czerwca 2020 roku[42]. W dyskursie politycznym zaczął pojawiać się topos wirusa w odwrocie, który był głównie realizowany przez polityków obozu rządzącego.

Proces luzowania obostrzeń zbiegł się czasowo z kampanią wyborczą w wyborach prezydenckich w 2020 roku. Początkowo, strona rządząca powołując się na ówczesną sytuację epidemiczną chciała zorganizować wybory w formie korespondencyjnej 10 maja 2020 roku, jednak ostatecznie termin wyborów (pierwsza tura) został wyznaczony na 28 czerwca 2020 roku. Na początku kampanii wyborczej temat koronawirusa stał się istotną częścią dyskursu politycznego. Wraz z postępowaniem kampanii oraz zdejmowaniem kolejnych obostrzeń, temat epidemii COVID-19 był coraz mniej widoczny a ostatecznie został mocno zmarginalizowany. Jak napisała Małgorzata Adamik-Szysiak:

(…) należy zaznaczyć, że w strategiach komunikowania realizowanych w mediach społecznościowych przez głównych kandydatów w wyborach prezydenckich (A. Dudę i R. Trzaskowskiego) problematyka związana z COVID-19 była drugorzędną, mimo że temat był istotnym wątkiem zarówno w przekazach medialnych, jak i w dyskusjach internautów[43].

[41] https://twitter.com/RobertWinnicki/status/1245233853666639872 (13.04.2022).

[42] Konferencja Kancelarii Prezesa Rady Ministrów; https://pis.org.pl/aktualnosci/iv-etap-znoszenia-obostrzen (05.06.2022).

[43] M. Adamik-Szysiak, *Pandemia COVID-19 w strategiach komunikowania w mediach społecznościowych głównych kandydatów w wyborach prezydenckich w Polsce w 2020 roku*, «Media Biznes Kultura» 2021, nr 2 (11), s. 122.

Jedna z wypowiedzi premiera Mateusza Morawieckiego z okresu kampanii została jednak szczególnie zapamiętana przez media i obywateli. W lipcu przed drugą turą wyborów premier zapewniał bowiem, że sytuacja pandemiczna jest opanowana:

> Nic się nie stało podczas pierwszej tury, nic się nie stanie w trakcie drugiej – 12 lipca. Wszyscy, zwłaszcza seniorzy, nie powinni niczego się obawiać, mogą iść na wybory. Latem wirusy grypy i koronawirus są słabsze, dużo słabsze[44].

> Cieszę się, że coraz mniej obawiamy się tego wirusa. To jest dobre podejście, bo on jest w odwrocie[45].

Początkowo wybory miały odbyć się we wcześniej ustalonym terminie (10 maja), w tzw. formie korespondencyjnej (*kopertowej*), jednak po zdecydowanym sprzeciwie przedstawicieli opozycji w sejmie i senacie, pracowników poczty, Rzecznika Praw Obywatelskich, OBWE oraz wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego zostały przeniesione na inny termin[46]. Kwestia ta – w której pandemia i sposób jej traktowania stanowiły kontekst – niewątpliwie należała do spornej w polskim dyskursie politycznym.

Wraz z początkiem października, sytuacja epidemiczna pogarszała się i rozpoczęła się w Polsce druga fala pandemii. 8 października 2020 roku rząd zdecydował się na wprowadzenie „strefy żółtej na terenie kraju", co oznaczało ponowne wprowadzenie restrykcji takich jak: obowiązek zasłaniania ust i nosa w miejscach publicznych i na ulicy, ograniczenie działalności gastronomicznej do godz. 6–21. Poza tymi godzinami możliwe miało być wydawanie posiłków jedynie na wynos. W strefie żółtej liczba osób biorących udział w imprezach okolicznościowych, takich jak wesela czy konsolacje miała zostać ograniczona – maksymalnie do 20 osób, bez zabawy tanecznej; a wydarzenia sportowe miały odbywać się bez udziału publiczności. Zawieszona została działalność basenów, aquaparków i siłowni. Dwa dni później, zdecydowano się także na wprowadzenie tzw. godzin dla seniorów w sklepach na terenie całego kraju od 15 października 2020 roku, a minister Zdrowia Adam Niedzielski poinformował także o zakupie leku Remdesivir w ilości 80 tys. dawek, który miał pomagać osobom ciężko odczuwającym skutki choroby. Ponownie

---

44 Mateusz Morawiecki, konferencja w Tomaszowie Mazowieckim; https://www.youtube.com/watch?v=par-Gezb-EE (13.04.2020).

45 Tamże.

46 Biuletyn Informacji Publicznej RPO – *Jak rzecznik praw obywatelskich wyjaśniał sprawę wyborów kopertowych w 2020 r. i co udało mu się ustalić?*, https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rzecznik-praw-obywatelskich-i-wybory-kopertowe (05.06.2022).

więc w dyskursie publicznym pojawił się topos rosnącego zagrożenia i konieczności stopniowego wprowadzania coraz bardziej restrykcyjnych obostrzeń.

W kolejnych tygodniach, liczba zakażeń w Polsce wzrastała, a rząd zdecydował się na wprowadzenie na terenie całej Polski strefy czerwonej od 24 października 2020 roku, co skutkowało między innymi:

- objęciem nauczaniem zdalnym wszystkich uczniów klas 4–8 szkół podstawowych;
- wprowadzeniem od poniedziałku do piątku w godzinach 8:00–16:00 obowiązku przemieszczania się dzieci do 16. roku życia pod opieką rodzica lub opiekuna (wyjątek stanowiły droga do, powroty ze szkoły oraz weekendy);
- zawieszeniem działań sanatoriów (możliwość dokończenia turnusów);
- działalnością lokali gastronomicznych ograniczoną do usług na wynos;
- ograniczeniem liczebności osób na imprezach, spotkaniach i zebraniach w przestrzeni publicznej do maksymalnie 5 osób spoza wspólnego gospodarstwa domowego (z wyjątkiem spotkań służbowych)[47].

Po ustanowieniu obostrzeń niemal całkowicie ograniczających prowadzenie wielu typów działalności gospodarczej na terenie Polski, dyskurs polityczny skupił się na dwóch tematach: wsparciu systemu zdrowia w okresie pandemii oraz wsparciu osób dotkniętych ekonomicznymi skutkami pandemii. Na tym etapie można było zaobserwować początek tworzenia się dwóch grup przedstawiających inną wizję walki z pandemią i ograniczaniem jej skutków. W pierwszej grupie znalazła się partia rządząca oraz opozycja z wyjątkiem Konfederacji. Politycy tych ugrupowań, pomimo różnic w proponowanych konkretnych rozwiązaniach, zasadniczo zgadzali się co do tego, że: obostrzenia muszą być utrzymane, należy przekazać wsparcie finansowe dla pracodawców i pracowników oraz utrzymać priorytet w walce z COVID-19 w systemie ochrony zdrowia. Z drugiej jednak strony, w odniesieniu do bardziej szczegółowych rozwiązań, przedstawiciele opozycji popierający ogólny kierunek strategii walki z pandemią, zwracali uwagę na brak konsekwencji przy wprowadzaniu obostrzeń odwołując się do toposu braku logiki.

[47] Konferencja prasowa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów 23.10.2020, https://pis.org.pl/aktualnosci/jestem-przekonany-ze-wspolnie-mozemy-odniesc-zwyciestwo (05.06.2022).

> Kilka dni temu wprowadzili godziny dla seniorów w sklepach. Teraz zabraniają seniorom wychodzenia z domów. Zamykają bary, ale zostawiają szkoły i kościoły. Chyba brak w tym elementarnej logiki[48].

Przedstawiciele Konfederacji opowiadali się z kolei za znoszeniem obostrzeń i wznowieniem normalnego funkcjonowania zamkniętych części gospodarki sięgając do toposu braku racjonalnego i prawnego uzasadnienia przyjmowanych rozwiązań, posługując się niekiedy metaforyką kryminalną przy formułowaniu oskarżeń wobec rządzących:

> Obostrzenia i regulacje, które teraz wprowadza rząd, nie mają żadnego oparcia w żadnych badaniach pokazujących, jakoby branża fitness czy gastronomia były miejscami, w których szczególnie mocno występuje transmisja koronawirusa[49].

> Trzeba przyznać, że pasuje premierowi @Morawiecki to bandyckie emploi: czarna maska + bezprawne żądania (brakuje tylko rytualnego „To jest napad!") – ogłoszona przezeń kolejna wersja tzw. „obostrzeń" nadal nie ma pozorów legalności (wszak wczorajsza spec-ustawa nie nabrała mocy)[50].

Kwestia obostrzeń pozostała już główną osią sporu – definiowaną jak to opisano powyżej – przez cały pozostały okres trwania pandemii. Środowisko Konfederacji było zdecydowanie przeciwne obostrzeniom podważając niekiedy charakter samej pandemii i wskazując na szkodliwość wprowadzanych obostrzeń (w tym kontekście pojawiały się takie sformułowania, jak „mniemana pandemia", „fałszywa pandemia" czy „plandemia" – topos mniemanej pandemii):

> Polityka walki z mniemaną pandemią doprowadziła, szanowni państwo, powie wam to każdy terapeuta, pediatra, psychiatra, do wzniesienia fali depresji, nerwic, ach, także problemów społecznych[51].

Pozostałe badane środowiska polityczne nie negowały idei wprowadzania obostrzeń, chociaż krytykowały konkretne rozwiązania.

---

48 Wypowiedź posła Platformy obywatelskiej Sławomira Nitrasa na portalu Twitter, https://twitter.com/SlawomirNitras/status/1319578437045133317 (01.06.2022).

49 Poseł Konfederacji Robert Winnicki o obostrzeniach wprowadzonych 23.10.2020, https://nczas.com/2020/10/24/rzad-dziala-na-oslep-i-lapu-capu-konfederacja-krytycznie-o-obostrzeniach-wprowadzanych-w-zwiazku-z-pandemia/ (05.06.2022).

50 Wypowiedź posła konfederacji Grzegorza Brauna na portalu Twitter, https://twitter.com/GrzegorzBraun_/status/1319583816458055683 (05.06.2022)

51 *Wypowiedź posła Grzegorza Brauna (Konfederacja) na posiedzeniu Sejmu* (posiedzenie nr 40, 29 października 2021), https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=40&dzien=2&wyp=121&type=P&symbol=WYPOWIEDZ_POSLA&id=034 (06.06.2022).

„Dystans, dezynfekcja, maseczka"

W początkowej fazie pandemii pojawiało się wiele sprzecznych informacji (również z ust tych samych osób) odnoszących się do sposobów sanitarnych przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się pandemii. Tematem dyskursu politycznego, wokół którego można było zidentyfikować najwięcej niekonsekwentnych i niespójnych przekazów przez cały badany okres, była kwestia zasłaniania ust i nosa w związku z epidemią. Jeszcze w lutym 2020 roku, minister zdrowia w wypowiedzi o skuteczności ochronnej maseczek stwierdzał:

> One nie pomagają, one nie zabezpieczają przed wirusem, nie zabezpieczają przed zachorowaniem[52].

W kolejnych miesiącach większość aktorów sceny politycznej (łącznie z cytowanym ministrem) nie kwestionowała zasadności zasłaniania twarzy powodowanej pandemią, uznając skuteczność takiej metody prewencji. Brak zgody na takie rozwiązanie i kwestionowanie jego skuteczności deklarowali politycy Konfederacji. Jednocześnie w przekazach politycznych i medialnych pojawiały się sprzeczne informacje na temat skuteczności prewencyjnej zasłaniania twarzy. Z jednej strony wspominano o ochronie osoby noszącej maseczkę, z drugiej – o faktycznej ochronie wyłącznie otoczenia takiej osoby na wypadek, gdyby była zarażona. Po roku od ogłoszenia pandemii przekazano informację o nieskuteczności przyłbic, które wcześniej funkcjonowały na prawach maseczek. Niekiedy podważano również skuteczność maseczek materiałowych. Nie sposób tu nie wspomnieć o naturalnej wątpliwości dotyczącej miarodajności badań w zakresie skuteczności tych metod. Wydaje się bowiem, że jeżeli jednoznaczne i rozstrzygające badania w tym zakresie byłyby możliwe – przy światowej skali pandemii – ich wyniki powinny być znane najpóźniej 3–4 miesiące po ogłoszeniu pandemii.

Kwestia stosowania środków prewencji przed koronawirusem sytuowała się ponad dotychczasowymi podziałami mocno spolaryzowanej polskiej sceny politycznej. Generalnie wydaje się, że obóz rządzący i obóz skoncentrowany wokół głównej partii opozycyjnej były w tym zakresie zgodne. W dyskursie publicznym pewnym *szlagwortem* stało się: „3D; dystans, dezynfekcja, maseczka", z którym zdecydowana większość uczestników sceny politycznej nie podejmowała polemiki. Topos 3D

[52] *Szumowski o koronawirusie: Maseczki nie pomagają,* wywiad w RMF24 26.02.2022, https://www.rmf.fm/movies/show,4689,szumowski-o-koronawirusie-maseczki-nie-pomagaja-80-proc-zachorowan-przebiega-w-sposob-lagodny (10.04.2022).

obecny był w dyskursie pandemicznym przez cały badany okres. Z jednej strony dość zgodnie wskazywano zarówno na zasadność stosowania wszystkich środków prewencyjnych, z drugiej apelowano o zachowanie zdrowego rozsądku w tym zakresie:

> (…) chodzi o to, żeby zachować rozsądek, jednocześnie chronić się przed potencjalną infekcją[53].

Ugrupowaniem silnie sprzeciwiającym się obowiązkowi noszenia maseczek była Konfederacja. W odniesieniu do obowiązujących regulacji sanitarnych używano nawet sformułowania „terror sanitarny". Przykładowo poseł Grzegorz Braun odmawiał zakładania maseczki m.in. w trakcie wystąpień sejmowych, jak i podczas innych wystąpień publicznych. Wskazywano z jednej strony na brak zasadności, a z drugiej na brak konsekwencji w egzekwowaniu tego wymogu. Formułowano również opinie o bezprawnym wprowadzeniu przepisów czy wręcz negatywnym efekcie zdrowotnym zakładania masek. Wspomniany poseł nie tylko sam nie stosował się do obowiązku zasłaniania ust i nosa, ale również zachęcał do podobnych zachowań:

> Moja odpowiedź, to zachęta do tego, abyście państwo oddychali pełną piersią. Wiosna – zwłaszcza na Podkarpaciu, zwłaszcza w Rzeszowie – jest piękna. Warto się dotleniać. To poważna sprawa. Nie tylko sportu, czy rekreacji, ale zdrowia i odporności. Odbudujcie państwo wiosną 2021 roku tę naturalną odporność, nadwątloną przez długie miesiące przebywania, często w odosobnieniu, w zamkniętych pomieszczeniach, w izolacji od bliskich, znajomych. To także wpływa na kondycję psychofizyczną człowieka[54].

Kwestie te stawały się powodem licznych konfliktów m.in. podczas posiedzeń sejmowych w trakcie obowiązywania wymogu zakładania maseczek. W tym zakresie różne siły polityczne – poza Konfederacją – wydawały się mówić jednym głosem:

> To pajacowanie, co wyczyniają ostatnio posłowie Konfederacji w tej sprawie. Żeby pajacowali na własny rachunek i było to tylko ośmieszaniem się tego czy innego posła, to pół biedy, ale są osoby starsze i chore, i to brak myślenia o nich[55].

---

[53] Marszałek Senatu Tomasz Grodzki, posiedzenie Senatu z 25.02.2020.

[54] K. Dereniowska, *Grzegorz Braun tłumaczy dlaczego nie zakłada maseczki: Chcę oddychać pełną piersią. Konstytucja mi na to pozwala*, https://nowiny24.pl/grzegorz-braun-tlumaczy-dlaczego-nie-zaklada-maseczki-chce-oddychac-pelna-piersia-konstytucja-mi-na-to-pozwala-wideo/ar/c14-15521041(05.06.2022).

[55] Wypowiedź posła Lewicy Adriana Zandberga o posłach Konfederacji odmawiających noszenia maseczek, https://www.wprost.pl/polityka/10374169/zandberg-o-poslach-konfederacji-pajacowanie-brak-myslenia.html (05.06.2022).

(…) Mam prośbę, panie pośle. Wolność to nie jest samowola, wolność to też mądrość i odpowiedzialność. Dlatego proszę, żeby założył pan maseczkę. Pan może się nie bać wirusa, może go pan nawet nie uznawać, ale założenie maseczki służy również ochronie bliźniego. Pan tak dużo mówi o Panu Bogu, o miłości Boga i bliźniego. To jest wyraz współczesnej miłości do bliźniego. O to bym prosił, to nic nie kosztuje. Pan ma słuszność w kwestii gospodarczej – trzeba chronić nas przed lockdownem. Ta maseczka nas przed nim chroni. Gdybyśmy wszyscy ją wcześniej nosili, to ona ochroniłaby nas przed lockdownem. (…)[56].

Jednocześnie kwestia obowiązku zakrywania twarzy zaczęła budzić szersze kontrowersje społeczne. Wskazywano na brak logiki w istniejących wymogach – przykładowo na pewnym etapie pandemii w restauracji siedząc przy stole można było nie zakrywać twarzy, ale już w drodze do wyjścia z restauracji – należało twarz zakrywać; na mównicy sejmowej można było nie zakrywać twarzy, ale w innych miejscach sali sejmowej – istniał taki obowiązek. Z drugiej strony media co jakiś czas informowały o agresji fizycznej w miejscach publicznych powodowanych próbą egzekwowania obowiązku zakrycia twarzy[57]. Kwestia ta stawała się więc przedmiotem konfliktu w sferze społecznej. W przestrzeni politycznej najwięksi przeciwnicy polityczni (obóz Zjednoczonej Prawicy i obóz Koalicji Obywatelskiej) nie różnili się tu jednak znacząco – i to mimo kontrowersji, które pojawiały się w tym zakresie w dyskursie społecznym.

Na marginesie warto zauważyć, że istotną rolę w kwestii przestrzegania pandemicznych zasad sanitarnych odegrali również eksperci medyczni występujący w mediach. W dwuletnim okresie polskiego dyskursu covidowego, przestrzeń publiczną zdominowało kilka osób legitymujących się wykształceniem medycznym, którzy w mediach o bardzo różnej orientacji dyskursywnej[58], propagowali zgodnie dość ujednolicony

[56] Wypowiedź posła PLS Władysława Kosiniaka-Kamysza na temat odmowy założenia maski przez posła Brauna, https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=21&dzien=1&wyp=017 (05.06.2022).

[57] Patrz np. *Bójka w sklepie. Nie miał maseczki, uderzył kobietę prosto w twarz*, 19.04.2021, https://www.polsatnews.pl/wideo/bojka-w-sklepie-nie-mial-maseczki-uderzyl-kobiete-prosto-w-twarz_6788606/https://www.polsatnews.pl/wideo/bojka-w-sklepie-nie-mial-maseczki-uderzyl-kobiete-prosto-w-twarz_6788606/ (10.05.2022).

[58] Orientacja dyskursywna jest tu rozumiana jako „specyficzny dla danego nadawcy i uwzględniający kompetencje jego odbiorców splot takich elementów, jak zróżnicowanie i profil tematyczny oferty, wybór i wartościowanie relacjonowanych zdarzeń, środki językowe i konwencje narracyjne użyte do budowy przekazów", za: M. Mrozowski, *Obrazy cudzoziemców i imigrantów w Polsce w prasie polskiej*, [w:] K. Iglicka (red.), *Integracja czy dyskryminacja? Polskie wyzwania i dylematy u progu wielokulturowości*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003, s. 188.

przekaz dotyczący zasad sanitarnych – co nie oznacza, że był to przekaz zawsze spójny i niebudzący wątpliwości. Przykładowo jeden z głównych ekspertów pojawiających się w mediach, demonstrując zakładane różnice w stopniu ochrony poszczególnych form zasłaniania twarzy (przyłbicy, maseczki bawełnianej i maseczki jednorazowej), posługiwał się aerozolem różnicując istotnie odległości, w których trzymał poszczególne akcesoria do zasłaniania twarzy. Fakt ten w ewidentny sposób powodował różnice w rozprzestrzenianiu się aerozolu (zgodnie z przyjętą tezą, ze przyłbica jest najmniej, a maseczka jednorazowa najbardziej skuteczna), co nie zmieniało wniosku eksperta, który traktował zaistniałą sytuację jako jednoznaczny dowód skuteczniejszego działania maseczki jednorazowej.

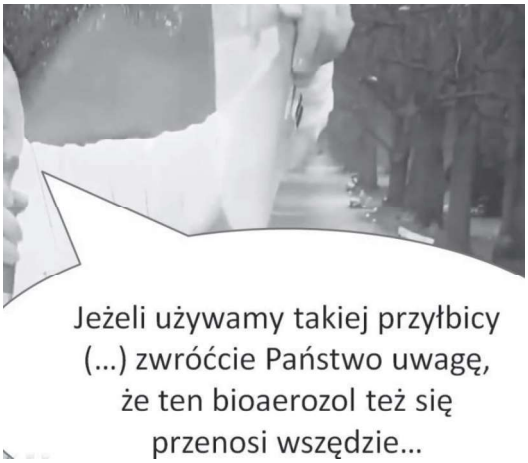

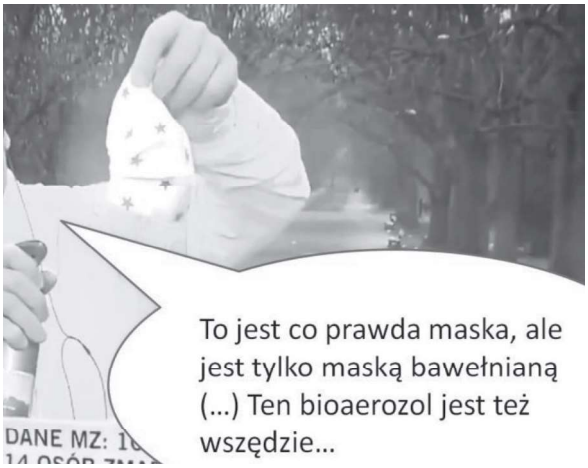

Zdarzyło się również, że ten sam ekspert wydawał się przyjmować nieco zróżnicowane interpretacje zagrożeń sanitarnych w zależności od ich kontekstu społecznego. Upatrywał on bowiem zagrożenia w masowych odwiedzinach grobów w dniu Wszystkich Świętych, ale nie formułował tak radykalnych obaw w odniesieniu do protestów politycznych, co ilustrują dwie poniższe wypowiedzi:

> Pełne ludzi cmentarze we Wszystkich Świętych to skrajne niebezpieczeństwo[59].

> Jeśli ludzie stoją oddzielnie, na świeżym powietrzu, noszą maski, to specjalnie się nie zarażą. Natomiast jakby stali w tłumie, bez masek i demonstrowali to naturalnie skończy się niedobrze[60].

Choć powyższe wypowiedzi nie muszą się wykluczać, to jednak wydają się sygnalizować dość relatywną interpretację różnych kontekstów zagrożenia.

Wydaje się, że w dyskursie covidowym szczególnie uwydatniło się sprowadzanie roli ekspertów występujących w mediach do – jak to określił Jacek Wasilewski – tzw. „ludzi pieczątek"[61]. Często jedno wyraziste zdanie eksperta (niekiedy wyrwane z kontekstu) miało potwierdzać określone, forsowane stanowisko[62]. Co interesujące, eksperci medyczni występujący w mediach głównego nurtu o zróżnicowanych orientacjach dyskursywnych, wydawali się mówić jednym głosem, a pojawiające się niekiedy brak konsekwencji czy próby kategorycznego dowodzenia wcale nie oczywistych tez – co było dostrzegane w dyskursie społecznym – było marginalizowane w dyskursie politycznym, w którym kwestie sanitarne – wyłączając stanowisko Konfederacji – nie budziły większych sporów.

Polityka państwa w zakresie szczepień przeciw COVID-19

Wraz z końcem listopada 2020 roku, rząd zainicjował przygotowania do rozpoczęcia procesu szczepień na terenie Polski. Od momentu uruchomienia tego procesu, dyskurs polityczny na temat walki z pandemią zasadniczo przestał się zmieniać, a jedynie okresowo przyjmował różną formę. Główną strategią walki z pandemią partii rządzącej i partii opozycyjnych – z wyłączeniem Konfederacji – stało się m.in. szczepienie w jak najszybszym czasie jak największej części społeczeństwa (topos konieczności masowych szczepień).

---

59 M. Nogaj, *Prof. Simon: Pełne ludzi cmentarze we Wszystkich Świętych to skrajne niebezpieczeństwo,* 16.10.2020, https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,26404480,koronawirus-a-swieto-zmarlych-prof-simon-tlumy-na-cmentarzach.html (05.06.2022).

60 *Prof. Simon: Protesty to nie jest jakieś istotne zagrożenie*, 28.10.2020, https://www.rp.pl/swiat/art8778651-prof-simon-protesty-to-nie-jest-jakies-istotne-zagrozenie (05.06.2022).

61 J. Wasilewski, *Opowieści o Polsce. Retoryka narracji*, Studio Headmade, Warszawa 2012, s. 90.

62 Tamże.

Inną strategię prezentowała Konfederacja, która przyjęła politykę traktowania choroby COVID-19 jak każdej innej choroby, a szczepień jako indywidualnego prawa jednostki, na którą nie powinno wywierać się żadnej presji (topos traktowania COVID-19 jak innych chorób i całkowitej dobrowolności szczepień):

> Konfederacja jest jedynym ugrupowaniem, które od początku sprzeciwia się tragicznej w skutkach polityce lockdownu i bezprawnych restrykcji, segregacji obywateli oraz przymuszaniu do szczepień na Covid-19! Co trzeba zrobić? 1. Covid jako jedna z chorób; 2. Znieść limity dla niezaszczepionych; 3. Odrzucić paszporty covidowe; 4. Zachować dobrowolność szczepień; 5. Przywrócić normalność[63].

Najwięcej sporów społecznych budziła kwestia obowiązku szczepień dla wybranych grup zawodowych (np. nauczycieli czy medyków) oraz określonych ułatwień dla osób szczepionych (tzw. paszportów covidowych). Osoby zaszczepione nie były m.in. obejmowane kwarantanną domową w sytuacji zachorowania domownika. Emocje społeczne budziła również kwestia kontrolowania tzw. paszportów covidowych w kontekście możliwości dostępu do różnych usług. Tutaj ponownie nie było większych konfliktów między głównymi obozami politycznymi. Dyskurs głównego nurtu dotyczący skuteczności szczepionek i zasadności szczepień był dość jednolity. W dyskursie tym w zasadzie jedynie Konfederacja zajmowała stanowisko inne niż pozostałe ugrupowania sejmowe.

Jeżeli chodzi o dominujące toposy, po które sięgali propagatorzy masowych szczepień, można wymienić topos silnych podstaw naukowych dotyczących skuteczności szczepień. W tym kontekście wątpliwości dotyczące bezpieczeństwa szczepionek powodowane dopuszczeniem ich w trybie ekstraordynaryjnym, zakładającym skrócenie określonych etapów proceduralnych, spotykały się z konstatacją, że korzyści ze stosowania szczepionek przeciwko COVID-19 przewyższają ryzyko działań niepożądanych (topos korzyści przewyższających ryzyka) i że należy wierzyć naukowcom. Dyskursywnym symbolem „zgody narodowej" w odniesieniu do szczepień przeciwko COVID-19 w dyskursie politycznym stała się scena wspólnego zaszczepienia marszałka senatu i byłego marszałka (i wicemarszałka) senatu będących lekarzami, a zarazem pochodzących z głównych skonfliktowanych obozów politycznych (topos zgody co do konieczności szczepień ponad podziałami):

---

[63] Oficjalne konto Konfederacji na portalu Twitter, https://twitter.com/konfederacja_/status/1437334131550167040 (05.06.2022).

> To bardzo ważne, aby jak najszybciej jak największa część społeczeństwa zaszczepiła się. Różnimy się polityczne i ta szczepionka nie zmieni naszych poglądów, dalej będziemy się spierać, ale tam, gdzie chodzi o życie i zdrowie ludzkie, mówimy jednym głosem i razem z panem marszałkiem Grodzkim zachęcamy wszystkich do szczepień[64].

> Ta szczepionka jest wyprodukowana przez potężny koncern, trafiła do wszystkich krajów Unii Europejskiej jednocześnie. Dzięki temu, że jesteśmy w UE, nie zostaliśmy skazani na niesprawdzoną szczepionkę typu Sputnik V[65].

Pojawiające się w mediach i przekazach społecznych przykłady potencjalnie negatywnych następstw przyjęcia szczepionki (w tym drastyczne, jak np. śmierć 36-letniej nauczycielki kilka dni po przyjęciu szczepionki firmy AstraZeneca[66]) były przez większość polityków ignorowane lub wskazywano, że nie znaleziono dowodów na związek przyczynowo-skutkowy między szczepionką a następstwem (topos braku związku). Jednocześnie w mediach pojawiały się sprzeczne informacje o skuteczności i możliwych ryzykach (z uwzględnieniem różnych grup wiekowych) związanych z przyjmowaniem szczepionek poszczególnych firm. Większość polityków obozu rządzącego oraz głównego obozu opozycyjnego wydawała się przechodzić na tymi faktami do porządku dziennego.

W tym kontekście występowała pewna stygmatyzacja osób negatywnie wypowiadających się o polityce szczepień, co mogło powodować, że w głównym nurcie dyskursu politycznego dochodziło do uruchomienia mechanizmu, który Elisabeth Noelle-Neumann nazywała spiralą milczenia[67]. Na pewne słowa nałożone zostało tabu wykluczające z dyskursu politycznego niezależnie od reprezentowanego obozu czy środowiska. Przykładowo stwierdzenie przez małopolską kurator oświaty w kontekście debaty o obowiązkowym szczepieniu nauczycieli, że „nie są do końca znane konsekwencje tego eksperymentu" wywołało duże poruszenie w dyskursie politycznym, w tym kategoryczne apele o dymi-

---

64 Wypowiedź senatora PiS, Stanisława Karczewskiego, [za:] M. Stelmach, *Politycy dają przykład ponad podziałami*, https://www.termedia.pl/koronawirus/Politycy-daja-przyklad-ponad-podzialami,40830.html (05.06.2022).

65 Wypowiedź Marszałka Senatu Tomasza Grodzkiego (KO), [za:] tamże.

66 M. Bereza, *36-latka zmarła po przyjęciu szczepionki AstraZeneca. Jest opinia biegłego*, 8.07.2021, https://wiadomosci.radiozet.pl/Polska/Leszno.-36-letnia-nauczycielka-zmarla-po-przyjeciu-szczepionki.-Jest-opinia-bieglego (10.05.2022).

67 Por. E. Noelle-Neumann, *Spirala milczenia. Opinia publiczna – nasza skóra społeczna*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2004, s. 17.

się kurator[68]. Podawanie w wątpliwość skuteczności i bezpieczeństwa szczepień przeciwko COVID-19 kojarzono – niekiedy w sposób redukcjonistyczny – z ignorancją, przeciwstawianiem się nauce, a także tzw. ruchami antyszczepionkowymi (podczas gdy wątpliwości wobec skróconych procedur prac nad szczepionką przeciwko COVID-19 nie musiały być tożsame z negowaniem zasadności szczepień w ogóle). Niekiedy również sceptycyzm wobec gwarancji dotyczących skuteczności i bezpieczeństwa szczepionek hiperbolicznie utożsamiano z paniką (a więc zachowaniem nieracjonalnym), czego symbolem może być hasztag obecny w przestrzeni internetowej: #SzczepSięNiePanikuj (topos paniki antyszczepionkowej).

W dyskursie społecznym zaczęły funkcjonować takie stygmatyzujące określenia jak *foliarze*, *płaskoziemcy*, *covidioci*[69] i in. m.in. wobec osób mających wątpliwości co do bezpieczeństwa szczepień przeciwko COVID-19. Chociaż w wypowiedziach polityków określenia takie nie pojawiały się, sposób organizacji debaty politycznej na ten temat sprzyjał ich obecności w dyskursie społecznym. Podobnie lekarze i naukowcy podejmujący polemikę z realizowaną polityką szczepień, co do której zgadzały główne obozy polityczne w Polsce (z wyłączeniem Konfederacji), definiowani byli w dyskursie publicznym jako niewiarygodni, a także dyscyplinowani przez instytucje branżowe. Niezależnie od słuszności różnych argumentów w omawianym zakresie, należy stwierdzić, że debata publiczna była tu ograniczana, celowo eliminowano z niej określone stwierdzenia i argumenty, a także dochodziło do stygmatyzacji określonych stanowisk i osób, co nie służyło otwartemu podejściu dyskursywnemu do tak ważnej kwestii, jaką były szczepienia. Również przyjmując tezę, że dominujący pogląd w sprawie zasadności szczepień był słuszny, nie można nie dostrzec eliminowania otwartej dyskusji w tym zakresie. Co ciekawe, istniała ponadpartyjna zgoda polityczna na takie ograniczenie. Jednocześnie większości polityków nie przeszkadzał chaos informacyjny (np. dotyczący skuteczności szczepionek, potencjalnego okresu zabezpieczenia przed zarażeniem osoby szczepionej itp.). Zmiany reguł gry w czasie jej trwania, takie jak np. skrócenie obowiązywania tzw. paszportów covidowych

---

68 *Małopolska kurator oświaty: nie kwestionowałam zasadności szczepień, sama jestem zaszczepiona*, PAP, 2022.01.07, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1046184%2Cmalopolska-kurator-oswiaty-nie-kwestionowalam-zasadnosci-szczepien-sama (20.04.2022).

69 Por. K. Kondzioła-Pich, *Covidioci kontra covidianie – kilka uwag o hejcie w czasach zarazy*, «Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny» 2021, vol. 20, s. 85, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_18276_sj_2021_20-06.

dla zaszczepionych czy napływające informacje o konieczności przyjmowania kolejnych dawek szczepionki, nie budowały przy tym zaufania do decydentów. Politycy głównych obozów – z wyłączeniem Konfederacji – mimo silnej polaryzacji obecnej na polskiej scenie politycznej, na poziomie ogólnostrategicznym byli na ogół zgodni w omawianym zakresie.

Konkluzje

Przez dwa lata temat pandemii COVID-19 i strategii walki z tą pandemią zdominował dyskurs polityczny na terenie Polski i świata. Początkowo, wraz z wybuchem pandemii, wszystkie główne ugrupowania polityczne w Polsce zgadzały się z koniecznością wprowadzania obostrzeń w celu ograniczania pandemii, a dyskurs polityczny w tym zakresie miał charakter koncyliacyjny. Pierwsze konflikty dotyczące sposobów walki z pandemią pojawiły się, kiedy obywatele zaczęli odczuwać skutki społeczne, psychologiczne i ekonomiczne prowadzonej polityki, czemu nie towarzyszył spadek liczby zakażeń. Jednakże przez cały ten okres partia rządząca i partie opozycyjne (z wyłączeniem Konfederacji) mówiły o zasadności obostrzeń i konieczności masowych szczepień, przedstawiając taką strategię jako szansę na powrót do normalności. Największe ugrupowanie opozycyjne oraz obóz rządowy zgadzali się więc co do istotności głównych założeń strategii walki z pandemią. Na kolejnych etapach pandemii politycy Konfederacji stanowczo sprzeciwiali się przyjmowanym restrykcjom oraz nakazom sanitarnym, a niekiedy kwestionowali samo występowanie lub oddziaływanie pandemii. Nie zgadzali się również z realizowaną polityką szczepień. Odnosząc się do przyjętej strategii walki z pandemią sięgali niekiedy do bardzo radykalnych środków retorycznych.

Dla przedstawicieli obozu rządzącego oraz większości partii opozycyjnych kluczową kwestią była eliminacja wirusa – postrzeganego jako śmiertelne zagrożenie – wszelkimi dostępnymi sposobami, czemu towarzyszyło przyzwolenie na wysokie koszty społeczne i ekonomiczne z tym związane. Jakkolwiek pewne szczegółowe rozwiązania budziły spór, większość ugrupowań opozycyjnych nie negowała zasadniczych założeń strategicznych dotyczących walki z pandemią. Co najwyżej pojawiały się dodatkowe propozycje uszczegóławiające lub rozszerzające propozycje rządowe. Kwestia sporów wokół realizacji strategii na poziomie operacyjnym została w niniejszym artykule pominięta. Najważniejsze dla przedstawicieli Konfederacji było z kolei utrzymanie wolności obywa-

telskich każdego obywatela, które ich zdaniem naruszały wprowadzane obostrzenia czy propozycje, takie jak bezpośredni czy pośredni przymus szczepień przeciw COVID-19.

Dyskurs sytuacji kryzysowej wywołany COVID-19 odbiegał od porządku dyskursu politycznego na poziomie ogólnym. Główne linie podziałów w dyskursie politycznym związanym z COVID-19 stały się mniej zależne od generalnej polaryzacji obecnej na polskiej scenie politycznej. Wielokrotnie główna partia rządząca i główna partia opozycyjna nie różniły się w poglądach, co do przyjętych założeń strategicznych, czego symbolicznym wyrazem była scena wspólnego poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 przez polityków tych partii. Takiej zgodzie – na poziomie strategicznym – nie przeszkadzały pewne niekonsekwencje, niejasności, czy ograniczenia dyskursu politycznego w omawianym zakresie opisane w niniejszym artykule. Jednocześnie istniało wiele kwestii spornych manifestowanych na poziomie dyskursu społecznego (np. kwestia zasadności obowiązku noszenia maseczek, kwestia postrzegania polityki szczepień i in.) toczącego się często niezależnie od występujących podziałów politycznych, co nie znajdowało proporcjonalnego odzwierciedlenia w sporze między obozem rządzącym i głównym obozem opozycyjnym. Faktyczną stroną opozycyjną w odniesieniu do założeń strategicznych polityki walki z pandemią – ograniczając analizę do ugrupowań obecnych w sejmie – był tu jedynie obóz Konfederacji.

Opisany w artykule stan dyskursu trwał do momentu ataku Rosji na Ukrainę, tj. lutego 2022 roku. Wraz z tym wydarzeniem, temat COVID-19 został wyparty przez nową sytuację kryzysową i niemal przestał funkcjonować w polskim dyskursie politycznym. Tak nagła i radykalna zmiana porządku dyskursu automatycznie nasuwa pytanie, w jakim zakresie obraz kryzysu związanego z COVID-19 wynikał z obiektywnych przesłanek, a w jakim stanowił konstrukt dyskursywny wpisujący się w hipotezę porządku dziennego (*agenda setting*) sformułowaną przez E. Maxwella McCombs'a i Donalda L. Shaw'a. Według tej hipotezy świat polityki jest odtwarzany przez media informacyjne, przy czym odbiorcy mają tendencję do podzielania przedstawionej w mediach definicji tego, co jest ważne[70]. A więc to dyskurs medialny – i zapośredniczony przez ten dyskurs, dyskurs polityczny – stanowi o tym co uznawane jest za ważne, w tym jak definiowany jest kryzys i środki przeciwdziałania temu kryzysowi. Przekroczenie

[70] M.E. McCombs, D.L. Shaw, *The Agenda-Setting Function of Mass Media*, «The Public Opinion Quarterly» 1972, vol. 36, nr 2, s. 176–87, http://www.jstor.org/stable/2747787 (20.04.2022).

polskiej granicy przez blisko 4 miliony uchodźców (często z jednej strony niezaszczepionych, a z drugiej stłoczonych na niewielkich przestrzeniach), czemu towarzyszyło znoszenie restrykcji epidemicznych nie spowodowało radykalnego zagrożenia epidemicznego, co zaczęło wywoływać dodatkowe wątpliwości w dyskursie społecznym co do zasadności polityki wobec pandemii prowadzonej wcześniej. Odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie przyjęta definicja sytuacji kryzysowej oraz kształt strategii radzenia sobie z tą sytuacją miały charakter zobiektywizowany, a w jakim były wynikiem oddziaływania określonych mechanizmów dyskursywnych prawdopodobnie będzie możliwa dopiero za kilka lat.

Bibliografia

Adamik-Szysiak M., *Pandemia COVID-19 w strategiach komunikowania w mediach społecznościowych głównych kandydatów w wyborach prezydenckich w Polsce w 2020 roku*, «Media Biznes Kultura» 2021, nr 2 (11).

Bartoszewicz M., *Rama interpretacyjna „pandemii COVID-19" a wybrane zasady propagandy politycznej – propozycja zestawienia zakresu użyteczności*, «Acta Politica Polonica» 2020, nr 2 (50), DOI: 10.18276/ap.2020.50-06.

Brzeźniak F., *Epidemia strachu i wojenna mobilizacja. Pierwsze miesiące pandemicznego dyskursu publicznego w Polsce*, «Dyskurs i Dialog», 18.03.2021, https://dyskursidialog.org/2021/03/19/epidemia-strachu-i-wojenna-mobilizacja/ (1.05.2022).

Czachur W., *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2020.

Czyżewski M., Kowalski S., Piotrowski A., *Wprowadzenie*, [w:] M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski (red.), *Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.

Czyżewski M., Otrocki M., Piekot T., Stachowiak J. (red.), *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o., Warszawa 2017.

Demczuk A., *SARS-CoV-2 i COVID-19. Plotki, dezinformacje i narracje spiskowe w polskim dyskursie publicznym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.

Frach S., *Retoryka strachu w czasie pandemii Covid-19. Przypadek Emmanuela Macrona*, «Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne» 2021, vol. 70, nr 2, DOI: 10.15804/athena.2021.70.01.

Golinowska S., Morecka Z., Nieciuński W., Rysz-Kowalczyk B., Supińska J., Żukowski T., *Dekada polskiej polityki społecznej. Od przełomu do końca wieku*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2000.

Habermas J., *Teoria działania komunikacyjnego*, t. I: *Racjonalność działania a racjonalność społeczna* (przełożył A.M. Kaniowski), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.

Kampka A., *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2014.

Kondzioła-Pich K., *Covidioci kontra covidianie – kilka uwag o hejcie w czasach zarazy*, «Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny» 2021,

vol. 20, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_18276_sj_2021_20-06.

Łotocki Ł., *Kryzys imigracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015–2018*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2019.

McCombs M.E., Shaw D.L., *The Agenda-Setting Function of Mass Media*, «The Public Opinion Quarterly» 1972, vol. 36, nr 2, http://www.jstor.org/stable/2747787.

Michalczyk S., *Komunikowanie polityczne. Teoretyczne aspekty procesu*, „Śląsk" Wydawnictwo Naukowe, Katowice, 2005.

Mikiewicz P., Polus A., *Lekcje z pandemii. Globalna tragedia wspólnoty*, «Sprawy Międzynarodowe» 2020, t. 73, nr 3, doi 10.35757/sm.2020.73.3.04.

Mrozowski M., *Obrazy cudzoziemców i imigrantów w Polsce w prasie polskiej*, [w:] K. Iglicka (red.), *Integracja czy dyskryminacja? Polskie wyzwania i dylematy u progu wielokulturowości*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.

Neshkovska S., Trajkova Z., *Coronavirus–inspired Metaphors in Political Discourse*, «THESIS International Research Journal» 2020, vol. 9, nr 2.

Noelle-Neumann E., *Spirala milczenia. Opinia publiczna – nasza skóra społeczna*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2004.

Reisigl M., *Analiza retoryki politycznej*, [w:] R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych* (tłumaczenie: D. Przepiórkowska), Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011.

Rittel S.J., *Komunikacja polityczna. Dyskurs polityczny. Język w przestrzeni politycznej*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2003.

Wasilewski J., *Opowieści o Polsce. Retoryka narracji*, Studio Headmade, Warszawa 2012.

Wodak R., *The Discourse of Politics in Action. Politics as Usual*, Palgrave Macmillan 2011.

Wodak R., *The discourse-historical approach*, [w:] R. Wodak, M. Meyer (red.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2001.